

УДК 911:502.5

ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГІРСЬКИХ РАЙОНАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Павло Романів

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, м. Львів, Україна, 79000,
e-mail: rpavlo2007@ukr.net*

Проаналізовано економіко-організаційні аспекти ефективності використання туристично-ресурсного потенціалу та перспектив розвитку туристичного ринку, туристичної діяльності в гірських районах Чернівецької області. Обраний для дослідження гірський регіон Чернівецької області (адміністративно – це Путильський, Вижицький та частково Сторожинецький райони) позиціонується на багатих природних та історико-культурних рекреаційно-туристичних ресурсах. Простежено чинники формування ринку туристичних послуг гірських районів Чернівецької області. Виявлено особливості розвитку сільського зеленого туризму як провідного виду туристичної діяльності.

Ключові слова: гірський регіон, Чернівецька область, туристична діяльність.

Обраний для дослідження гірський регіон Чернівецької області (адміністративно – це Путильський, Вижицький та частково Сторожинецький райони) позиціонується на багатих природних та історико-культурних рекреаційно-туристичних ресурсах, має сприятливі природні умови, які є важливим чинником для розвитку туристичного бізнесу. Тому важливим аспектом мети та завдань статті є: розкриття потенційних можливостей туристичного ринку досліджуваного регіону на базі сформованих туристичних ресурсів, благ та інфраструктури.

Питанням про розвиток туризму в межах гірських територій присвячено чимало праць українських та зарубіжних вчених-теоретиків та практиків. Серед них – М. О. Баймуратов, А. Г. Бобкова, О. Ю. Давиденко, Л. І. Коніщева, Н. Й. Серьогін, С. Б. Чехович, Я. М. Шевченко, Н. А. Опанасюк, В. І. Цибух, В. Федорченко, І. Черніна та ін. Вагомий внесок у розвиток туризму на гірських територіях зробили відомі українські вчені М. К. Орлатий та П. Т. Каблук. Окремим питанням розвитку господарських відносин у межах гірських територій у розумінні їхньої диференціації на туристично-рекреаційну діяльність присвячені праці А. Балян, В. Кравціва, М. Лендела, В. Мікловди, С. Попа, Ю. Стадницького, Г. Черевка та ін.

До гірських районів Чернівецької області ми зачисляємо Путильський, Вижицький та частково Сторожинецький адміністративні райони. З огляду на те, що Путильський та Вижицький райони більшою мірою зайняті Карпатською гірською системою (Покутсько-Буковинські Карпати), на них зосередимо у нашому

дослідженні максимальну увагу.

Територія Карпатського регіону в межах Чернівецької області більше як на 50 % вкрита лісами: Путильського району – 68 %, Вижицького – 58 %, Сторожинецького – 47 %, тоді як лісистість Кельменецького становить 9 %, а Новоселицького – тільки близько 5 %. Загалом лісистість області становить 31,2 % [3; 4].

Кліматичні умови Путильського та Вижицького районів дають змогу здійснювати туристичну діяльність безперервно протягом року: взимку – це зимові види рекреації (наприклад, гірськолижний туризм, екстремальні гірськотуристичні походи), влітку – літні (наприклад, екотуризм, сільський зелений тощо).

Важливо розглянути водні ресурси досліджуваної території. Адже вони є осередками розвитку водних видів туризму, зокрема рафтингу.

Територією протікає чотири середні річки (табл. 1):

– р. Прут загальною площею басейну 27 500 км² (у межах області – 4 836 км²) і довжиною 989 км (в межах області – 108 км);

– р. Черемош загальною площею басейну 2 560 км² (у межах області – 1 306 км²) і довжиною 80 км; річка повністю протікає на межі з Івано-Франківською областю;

– р. Серет загальною площею басейну 47 600 км² (у межах області – 2 070 км²) і довжиною 513 км (у межах області – 100 км);

– р. Сучава загальною площею басейну 2 400 км² (у межах області – 315 км²) і довжиною 140 км (у межах області – 28 км).

Таблиця 1

Річкова мережа регіону [8]

Головна річка (велика, середня)	Площа басейну, км ² *	Довжина річки, км *	Кількість малих річок, шт.		Сумарна довжина малих річок, км		Густота річкової мережі, км/км ²
			всього	в т. ч. L < 10 км	всього	в т. ч. L < 10 км	
Прут	27 500 4 836	989 108	2 584	2 523	5 078	3 947	1,07
Черемош	2 560 1 306	80 80	1 601	1 582	2 398	1 940	1,90
Серет	47 600 2 070	513 100	1 461	1 432	2 639	2 218,5	1,32
Сучава	2 400 351	140 28	350	343	371,5	307	1,14

* У чисельнику – вся площа і довжина; у знаменнику – в межах області.

Ставки та водосховища теж можуть мати рекреаційно-оздоровчу та пізнавальну цінність (табл. 2). У межах їхнього поширення розвивається відпочинок вихідного дня переважно місцевого населення.

Особливим видом ресурсів, що актуально та потенційно використовують у туристично-рекреаційній діяльності, є об'єкти природно-заповідного фонду.

Таблиця 2

Наявність ставків і водосховищ в адміністративних районах

№ з/п	Район	Ставки		
		Кількість, шт.	Площа водної поверхні, га	Об'єм, млн м ³
1.	Сторожинецький	87	284,4	2,844
2.	Вижницький	86	111,7	1,117
3.	Путильський	17	12,8	0,128

Найвідомішою природоохоронною територією Буковини є Національний природний парк «Вижницький», створений 1995 р. на базі заказників Стебник і Лужки. Він займає площу близько 8 000 га. У парку зростає понад 600 видів рослин, 31 з яких занесено до Червоної книги України. Це, зокрема, 17 видів орхідних, арніка гірська, різні папороті та ін. На великих площах зберігся природний ялицевий деревостан. Тут – самісінький центр тисячолітніх лісів, реліктової флори цілої Європи. Фауна в парку нараховує 486 видів, 28 з них занесено до Червоної книги. Це зубр, ведмідь бурий, рись, кіт лісовий, лелека чорний, пугач, тритон карпатський та ін. На території парку б'ють численні джерела мінеральних вод [7].

Указом Президента України від 2010 р. на території Чернівецької області створено ще два національні природні парки: «Черемоський» – у межах колишнього однойменного регіонального ландшафтного парку; «Хотинський» – на території Хотинського, Кельменецького та Сокирянського районів уздовж Дністровського водосховища.

Національний природний парк «Черемоський» створений з метою збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів гірських територій Буковини. Під державною опікою перебуватимуть 44 види рідкісних рослин, понад 120 видів хребетних та 5 тис. безхребетних тварин. Його територія охоплює 7 117 га земель, у тому числі Державного підприємства «Путильське лісогосподарське підприємство», Карпатського державного спеціалізованого лісгоспу АПК [9].

З урахуванням прикордонного розташування Буковини вивчають можливість організації транскордонних заповідних об'єктів – білатерального міждержавного природного українсько-румунського резервату на базі РЛП «Черемоський» (Чернівецька обл.), прилеглого ландшафтного заказника «Чивчино-Гринявський» (Івано-Франківська область) та окремих територій національного парку «Родна» (Румунія).

У Путильському та Вижницькому районах зосереджено чимало історико-культурних пам'яток, проте вони відрізняються між собою як художньо-мистецькою, так і пізнавальною цінністю.

У таблиці 3 представлено кількісні показники закладів розміщення та рекреації у Чернівецькій області за адміністративними районами. Досліджувані адміністративні

райони займають провідні місця за кількістю закладів розміщення та рекреації.

Таблиця 3

Заклади розміщення та рекреації Чернівецької області (станом на 2010 р.) [9]

№ з/п	Адміністративна одиниця	Заклади розміщення та рекреації (од.)		
		Готелі та туркомплекси	Санаторно-курортні	Агросадиби
1	місто Чернівці	23	1	-
2	Вижницький район	15	2	10
3	Герцівський район	2	-	-
4	Глибощький район	8	-	1
5	Заставнівський район	7	2	-
6	Кельменецький район	2	-	3
7	Кіцманський район	14	1	5
8	Новосілківський район	5	2	3
9	Путильський район	12	-	18
10	Сокирянський район	3	-	2
11	Сторожинецький район	8	3	4
12	Хотинський район	3	-	10
Всього		102	11	56

Значний природно-рекреаційний потенціал Буковинських Карпат зумовив до розвитку туристичної індустрії. У районі функціонує 25 готелів і туристичних комплексів – зокрема, 15 у Вижицькому та 12 у Путильському адміністративних районах. Тут виділяються 3 ареали їхнього зосередження: Вижицько-Підзарічанський, який утворився навколо Вижиці та перевалу «Німчич»; Берегометсько-Мигівський, де розташований провідний в області гірськолижний комплекс «Мигове»; Путильський, розташований у самісінському центрі Буковинських Карпат – Путильському низькогір'ї. До провідних готельно-туристичних комплексів Буковинських Карпат належать гірськолижні туристичні комплекси «Мигове» і «Німчич», готельно-ресторанний комплекс «Гірський узвіз», гірський готель «Ковчег», садиба «Лекече» та ін.

Проаналізувавши туристсько-рекреаційні можливості регіону, можна зробити висновок, що Буковинські Карпати мають значний невикористаний потенціал. Його освоєння гальмує кілька несприятливих чинників: слабкий розвиток туристичної індустрії; незадовільний стан природи через недостатній рівень природоохоронних заходів; слабкий розвиток дорожньої інфраструктури та незадовільний стан доріг; відсутність продуманої маркетингової політики, яка працюватиме на район загалом. Ця проблема потребує удосконалення місцевою владою Програми розвитку туризму у Чернівецькій області, передусім у частині розвитку інфраструктури, інвестиційних проектів і маркетингових заходів.

Враховуючи вигідне географічне положення досліджуваних районів Чернівецької області – наявність гір Карпат, наявність автомобільних трас та шляхів залізничного сполучення міжнародного туризму, що пролягають через територію краю, а також торгових шляхів – «Західна Європа – Балкани» тощо, регіон включено до міжнародної Програми «Єврорегіон «Верхній Прут»». Традиційний надлишок трудових ресурсів у гірських та передгірних районах області – Сторожинецький, Вижницький, Путильський райони – визначає заняття народними промислами та організацію туристичної діяльності у Карпатах як пріоритетний напрям розвитку економіки краю у цьому регіоні. Українське село має багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, самою природою даровані мальовничі ландшафти; територія наділена багатими лікувально-рекреаційними ресурсами. Багаті села й індивідуальним житловим фондом та добрими і працьовитими людьми.

Водночас гострою проблемою для багатьох сіл є нестача робочих місць, зростаючий надлишок робочої сили, вивільнюваної з сільськогосподарського виробництва. Враховуючи відсутність потрібних капіталовкладень на створення нових робочих місць, більше уваги варто приділяти галузям, які не потребують для свого розвитку великих коштів. До таких галузей належить і сільський зелений туризм, який практикують в Україні. Адже в селах, які мають відповідну рекреаційну базу, завжди було багато відпочиваючого міського населення. Найпопулярнішими для відпочинку є села поблизу морів, річок та гірські.

Для кращого розуміння сфери діяльності умовно прийнято до визначення декілька різновидів та організаційних форм сільського зеленого туризму, актуальних для Чернівецької області:

- Агротуризм – вид сільського зеленого туризму, як пізнавального, так і відпочинкового характеру, пов'язаний з використанням підсобних господарств населення, або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовують в аграрній сфері. Цей вид може не мати обмежень у завантаженості на територію і регламентуванні видів розважального відпочинку.

- Відпочинковий туризм (відпочинок на селі). Базою його розвитку є капітальний житловий фонд на садибах господарів та наявні природні, рекреаційні, історико-архітектурні, культурно-побутові та інші надбання тієї чи іншої місцевості.

- Екотуризм – науково-пізнавальний вид сільського зеленого туризму, характерний для сільських місцевостей і сіл, розташованих у межах територій національних парків, заповідних зон, природних парків тощо, де передбачено відповідні обмеження щодо навантажень на територію та регламентовано види розважального відпочинку.

- Цільовий туризм – вид сільського зеленого туризму, який має риси чітко визначеної мети перебування. Базою його розвитку є капітальний житловий фонд – садиби господарів та наявні надбання конкретної місцевості, такі як специфічна кулінарія, виноробство, вирощування та догляд за худобою (насамперед – вівчарство та перебування на полонинах) тощо [10].

Головною фігурою у забезпеченні функціонування зазначених видів туризму і відпочинку є сільський господар, що приймає та обслуговує туристів і відпочиваючих. Для того, щоб здійснювати це на відповідному рівні, необхідно вчитись. Сьогодні в області формується розуміння сільського зеленого туризму як специфічної форми

відпочинку на селі з широкою можливістю використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіону. Центральною ланкою в організації відпочинку на селі є сільська родина, яка надає житло, забезпечує харчування і знайомить з особливостями сільської місцевості.

Модель ведення сільського господарства у горах повинна враховувати вертикальну зональність. З підвищенням місцевості над рівнем моря повинна зменшуватися інтенсивність сільськогосподарського виробництва, натомість розширюватися несільськогосподарська діяльність, зокрема агротуристична [5]. Основою господарювання в горах повинно ставати диференційоване використання господарських потужностей, враховуючи потенціал природних та історико-культурних туристичних ресурсів.

Найсприятливіші умови для розвитку сільського зеленого туризму створюють на територіях національних і ландшафтних парків, зокрема у Вишницькому національному парку, що дає змогу поєднати повноцінний відпочинок з пізнанням природничого та історико-культурного потенціалу регіону. Важливим результатом розвитку сільського зеленого туризму є розширення можливостей реалізації продукції особистого підсобного господарства, причому реалізації її на місці, і не як сільськогосподарської сировини, а як готових продуктів харчування після відповідної обробки і приготування. Досвід засвідчує, що ті сім'ї, які приймають відпочиваючих, вдосконалюють і структуру посівів на присадибних ділянках з урахуванням потреб гостей, розширюють асортимент овочевих культур, фруктових дерев, ягідників тощо; розвивають і урізноманітнюють присадибне тваринництво, заводять тепличне господарство тощо, а це уже елементи агротуристичної діяльності. Розвиток сільського зеленого туризму спонукає до покращення благоустрою сільських садиб, вулиць, сіл загалом; стимулює розвиток соціальної інфраструктури. Звичайно, на перших порах приймання та обслуговування відпочиваючих відбувається на базі існуючого житлового фонду з використанням місцевих рекреаційних та інфраструктурних ресурсів. Однак з певним надходженням коштів від цієї діяльності ті, хто нею займається, починають робити вкладення у поліпшення комунального облаштування житла, вулиць; об'єднаними зусиллями домагаються змінити на краще сферу обслуговування. А це водночас і вагомий внесок у розвиток села [6, с. 234].

Важливу роль у розвитку регіонального туризму повинні відіграти органи місцевого самоврядування і місцеві державні адміністрації, профільні державні та громадські організації підтримки сільського зеленого туризму [1]. Адже усі проблеми, які допомагає вирішувати сільський зелений туризм – це найактуальніші питання роботи згаданих органів: зайнятість і доходи населення, благоустрій сіл, сфера обслуговування. Важливим завданням місцевих органів влади і самоврядування є створення сприятливого адміністративно-організаційного клімату для розвитку сільського зеленого туризму. Необхідно заохочувати, а не відлякувати від нього населення.

Потрібно формувати спеціальну програму розвитку цього виду діяльності. Потребують вирішення питання про оподаткування, тарифи на житло і послуги, систему маркетингу, гарантії щодо прийому і обслуговування гостей, певні стандарти обслуговування тощо. Надзвичайно важливим є остаточне вирішення питання, як

кваліфікувати прийняття та обслуговування відпочиваючих у сільських садибах: як підсобну діяльність сільської сім'ї (на зразок особистого підсобного господарства) чи як підприємницьку діяльність [2, с. 11]. Важливо врахувати позитивний досвід роботи проекту програми TACIS «Підтримка місцевого розвитку і туризму в Карпатському регіоні», який працював у трьох пілотних районах (Вишнівському, Путильському, Сторожинецькому) Чернівецької області. Головною метою цього проекту була розробка екотуристичної стратегії та екотуристичного плану як складових частин загального менеджмент-плану зі сталого використання природних ресурсів на території пілотних регіонів. Результатом роботи проекту стало ознайомлення громадськості пілотних регіонів з поняттям та можливостями сільського зеленого туризму, навчання громадян первинним навичкам роботи у сфері сільського зеленого туризму, надання фінансової підтримки власникам агроосель за схемами «грант», «грант-кредит», розробка єдиної маркетингової стратегії, створення Ради з туризму Карпатського регіону. Основними дестинаціями для подальшого розвитку сільського зеленого туризму можуть стати с. Виженка Вишнівського району, с. Банилів-Підгірний Сторожинецького району, смт Путила Путильського району.

Отже, процеси становлення і розвитку сільського (зеленого) туризму в умовах підприємництва обумовлені соціально-економічними перетвореннями в аграрній сфері економіки України, зокрема, формуванням нових організаційних форм господарської діяльності на засадах приватної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про туризм : [закон України : офіц. текст : за станом на 07.09.2010 р. № 7097]. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 92 с.
2. Биркович В. І. Державне регулювання сфери туризму на регіональному рівні : дис. ... канд. екон. наук / В. І. Биркович. – К., 2007. – 220 с.
3. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / [редкол.: відп. ред. О. М. Маринич та ін.]. – К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1989–1993. – Т. 3: П–Я. – 1993. – 480 с : іл. – (В опр.).
4. Географічні аспекти розвитку туризму (на прикладі України та Польщі) : монографія / В. Г. Явкін, В. П. Руденко, В. М. Андрейчук та ін. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2010. – 344 с.
5. Липчук В. Агротуризм в системі зрівноваженого розвитку гірського сільського господарства / В. Липчук, Н. Штогринець // Збалансований розвиток туристичних регіонів: національний і світовий досвід : зб. мат-лів Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25–26 квітня 2013 р.) / Міністерство освіти і науки, Львівський інститут економіки і туризму. Департамент міжнародного співробітництва та туризму ЛЮДА. – Львів : Ліга-Прес, 2013. – С. 332–338.
6. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) : навч. посіб. / О. О. Любіцева. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Альтерпрес, 2003. – 436 с.
7. Національний природний парк «Вишнівський»: природа, рекреаційні ресурси, менеджмент / В. П. Коржик, І. І. Чорней, І. В. Скільський та ін. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 356 с.
8. Природа Чернівецької області / за ред. К. І. Геренчука. – Львів, 1978. – 159 с.

9. Стратегія розвитку туризму в Чернівецькій області. – Чернівці, 2011. – 112 с.

10. Туризм в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.turizm.ru](http://www.turizm.ru).

Стаття надійшла до редколегії 25.06.2013 р.

Прийнята до друку 28.07.2013 р.

ECONOMIC, ORGANIZATIONAL AND GEOGRAPHICAL ASPECTS OF TOURISM IN MOUNTAIN CHERNIVTSI REGION

Pavlo Romaniv

*Ivan Franko National University of Lviv,
41, Doroshenka Str., Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: rpavlo2007@ukr.net*

Analyzed the economic and organizational aspects of the efficiency of tourism resource potential and development prospects of the tourism market, tourism in the mountainous regions of Chernovtsy region. Particular attention is given to geographical (especially natural geographic) factors of development of tourism in the mountainous regions of Chernovtsy region: climatic conditions, geomorphological conditions, water resources. Since the field of biological diversity is very high, studied environmental fund mountainous areas as centers of development of ecological tourism. Paid great attention to infrastructure and logistical base development of tourist services. The problem of international ranking Chernovtsy region of Ukraine is of great importance as the formation of the brand image of the territory. Traced factors of tourism market mountain.

Key words: Chernovtsy region, the features of the development of green tourism as the leading form of tourism.

ЭКОНОМИКО-ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ И ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ГОРНЫХ РАЙОНАХ ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ

Павел Романив

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Дорошенко, 41, г. Львов, Украина, 79000,
e-mail: rpavlo2007@ukr.net*

Проанализированы экономико-организационные аспекты эффективности использования туристско-ресурсного потенциала и перспектив развития туристического рынка, туристической деятельности в горных районах Черновицкой области. Особое внимание уделено географическим (особенно природно-географическим) факторам развития туризма в горных районах Черновицкой области: климатическим условиям, геоморфологическим условиям, водным ресурсам. Так как биологическое разнообразие области довольно высокое, исследован природоохранный фонд горных районов области как центров развития экологического туризма. Уделено значительное внимание инфраструктуре и материально-технической базе развития рынка туристических услуг. Проблема международного позиционирования Черновицкой области Украины имеет большое значение как формирование бренда, образа территории. Прослежены факторы формирования рынка туристических услуг горных районов Черновицкой области. Выявлены особенности развития сельского зеленого туризма как ведущего вида туристической деятельности.

Ключевые слова: горный регион, Черновицкая область, туристическая деятельность.